

סומא בקיום מצוות

שנינו במשנה (בי"ק פ"ו, ע"ב): "המבייש את הסומא והמבייש את הישן — חייב, וישן שבייש — פטור", והגמרא אומרת: "מתניתין דלא כר' יהודה, דתניא: ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת" [= "אס צייט מנרו פטור, ומתניתין קמני יסן שצייט פטור וצסומא לא מנא הכי, אלמא סומא חייב" — רשי"א]. וכך היה ר' יהודה פטור מחייבי גלויות ומחייבי מלקיות ומחייבי מיתות בי"ד. מאי טעמא דר' יהודה? גמר 'עיניך' 'עיניך' מעדים זוממים, מה התם סומין לא, אף הכא סומין לא. מחייבי גלויות — דתניא 'בלא ראות' פרט לסומא... חייבי מיתות בי"ד אתיא 'רוצח' 'רוצח' מחייבי גלויות. חייבי מלקיות אתיא 'רשע' 'רשע' מחייבי מיתות בי"ד, וכן היה ר' יהודה פטור מכל דינים שבתורה, אמר קרא 'ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם על המשפטים האלה', כל שישנו במכה ובגואל הדם — ישנו במשפטים, כל שאינו במכה ובגואל הדם — אינו במשפטים. וכן היה ר' יהודה פטור מכל המצוות האמורות בתורה, אמר קרא 'ואלה המצוות החקים והמשפטים', כל שישנו במשפטים — ישנו במצוות וחקים, וכל שאינו במשפטים אינו במצוות וחקים."

נמצאנו למדים, שלפי חכמים סומא חייב בכל המצוות. רוב הפוסקים הכריעו להלכה דלא כר' יהודה, משום שיחיד ורבים הלכה כרבים, וכן סתם משנה דלעיל כחכמים, אך הבי"א (או"ח, תע"ג) הביא, שרבינו ירוחם פסק הלכה כר' יהודה, וב"ישועות יעקב" (או"ח נ"ג, ט) כתב שהרבה פוסקים נקטו כר' יהודה, וב"פרי מגדים" פתיחה כוללת (או"ח, סוף ח"ג) כתב, שיש לחוש לשיטת ר' יהודה.

והנה שיטת התוספות במספר מקומות (בי"ק פ"ז, ע"א; ערובין צ"ו, ע"א; ר"ה ל"ג, ע"א; מגילה כ"ד, ע"א) היא שלפי ר' יהודה סומא פטור מדאורייתא מכל המצוות, אך **מדרבנן** חייב, דאם יהיה פטור אפילו מדרבנן נמצא דאינו נוהג כישראל כלל והוא ליה כנכרי, ועוד מכיון שיש במינו בר חיוב, דהיינו זכר פקח החייב מדאורייתא בכל המצוות, תיקנו שסומא זכר חייב במצוות מדרבנן, משא"כ באשה שאין במינה בת חיובא פטורה במצוות עשה שהזמן גרמא אפילו מדרבנן. אך הרשב"א (שטמ"ק ב"ק פ"ז, ע"א) כתב, שסומא פטור מהמצוות אפילו מדרבנן וחייב רק ממידת חסידות, וכן מורים פשטות דברי התוספות קדושין (ל"א, ע"א), שדקדקו מדברי רב יוסף שנשים מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמא, שאמר בתחילה "מאן דהוה אמר לי הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצוות עבידנא יומא טבא לרבנן דהא לא מיפקדינא והא עבידנא", ואם נאמר שאם פטורים מקיום המצוה — אסור לברך, האיך שמח רב יוסף והרי הפסיד את כל הברכות. מוכח מדבריהם שסומא פטור מהמצוות אפילו **מדרבנן**, דאל"כ כיצד הוכיחו מסומא שחייב מדרבנן לאשה שפטורה אפילו מדרבנן [יעוין בשו"ת נוב"י תנינא או"ח, ק"יב]. על דברי התוספות, שלפי ר' יהודה סומא חייב במצוות מדרבנן, הקשה ה"טורי אבן" (מגילה כ"ד, ד"ה "אינו פורסי") בזה הלשון: "לר' יהודה דפוטר סומא מכל המצוות, האיך אפשר לחייבו מדרבנן, דהא כל מילי דרבנן אסמכוהו על לאו דלא תסור, אי נמי אשאל אביך ויגדך כדאמרינן בפ"ב דשבת, והא לא שייך, אלא מאן דאיתא במצוות מהתורה ומוזהר בלא תסור ובשאל אביך, אבל מאן דפטור מכל המצוות האמורות בתורה לא רמי עליה חיובא לשמוע דברי חכמים ותקנותיהם, הואיל ואינו מצווה על

עיקר ושורש דהני קראי גופייהו דנפקא לן מהן דמצוה לשמוע דברי חכמים, ולא דמי לקטן שחייב בחינוך מדרבנן דהתם לאו הקטן רמו אלא על אביו לחנכו במצוות והאב מחוייב לשמוע דברי חכמים אפשר לומר, דהא דר' יהודה פטר סומא מכל המצוות מהתורה, היינו מצוות עשה דהווי בקום ועשה, אבל **ממצוות לא תעשה חייב מהתורה**, אייך חל עליו תקנת חכמים שהרי מוזהר על לאו 'דלא תסור'. וכן הוכיח בשו"ת רע"א, סימן קע"ט, יע"ש.

המהר"ץ חיות (ב"ק פ"ז, ע"א) הקשה על דברי התוספות שכתבו דלר' יהודה סומא חייב במצוות מדרבנן דאלייך יראה כנכרי, והרי גם לר' יהודה סומא פטור רק ממצוות עשה ולא ממצוות לא תעשה, וכיצד כתבו שאם לא נחייבו מדרבנן הווי ליה **כנכרי** שאינו נוהג בתורת ישראל כלל, והרי חייב במצוות לא תעשה.

נראה לומר דכל ההיכר בין ישראל לנכרי מתבטא **במצוות עשה ולא במצוות לא תעשה** דהיינו אי עשיה, ולכן סוברים התוספות אע"פ שסומא חייב בכל הלאווין שבתורה, אך כיוון שאינו **במצוות עשה** יראה כנכרי ולכן חייבוהו מדרבנן. ויש להוכיח זאת מדברי הריטב"א (קדושין ל"א, ע"א, ד"ה "ויש דוחין") שכתב: "סומא חייב מדרבנן ודין הוא דבשלמא נשים אע"ג דפטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא לגמרי ואפילו מדרבנן, הא איכא **מצוות רבות שאין הזמן גרמא** וחיובות מדאורייתא, אבל סומא לר' יהודה שהוא פטור מכל המצוות אם אתה פטורו אפילו מדרבנן עשית אותו כגוי גמור והא לא אפשר". הרי כתב בהדיא שבאשה המבדיל בינה לנכרי הן **מצוות עשה שלא הזמן גרמא, ולא כתב הלאווין** שאשה חייבת בהן, וכן כתב הרא"ש במסכת קידושין, כדברי הריטב"א, יע"ש. ויעוין בשו"ת נוב"י תנינא, או"ח ק"ב.

הנה מה שהוכיחו היטורי אבן"ר רעא"ג, שלפי ר' יהודה סומא חייב בכל הלאווין, דאלייך לא שייך לחייבו **מדרבנן**, כיון שאינו בלאו "דלא תסור", יש לדחות עפ"י מה שכתב ב"קובץ שיעורים" ח"ב, קונטרס דברי סופרים, אותיות ט"ז-כ"א, וזה לשונו: "ימה שמצינו גזירות חכמים גם קודם מתן תורה דעכו"ם הבא על בת ישראל הוא מגזירת ביי"ד של שם במעשה דיהודה ותמר, ומאיזה טעם היו חייבים אז לשמוע דברי חכמים, דהרי קודם מתן תורה לא היו מצווים אלא בשבע מצוות בני נח ומילה וגיד הנשה, ומצוה זו לשמוע דברי חכמים אינה מכללן, וכן קשה במה שהוסיף משה רבנו יום אחד מדעתו דהוא מדרבנן כנ"ל ובמה נתחייבו אז קודם מתן תורה לשמוע לדבריו, וכן לסוברים דחיובא דרבנן בקטן שהגיע לחינוך הוא על הקטן עצמו ולא כדעת רש"י במס' ברכות מ"ח שהחיוב הוא רק על אביו, וכיון שהקטן אינו בר מצוות כלל מדאורייתא, אייך גם במצוה הזאת לשמוע לדברי חכמים – אין הקטן חייב בה.

אלא י"ל כמו בזה שהוסיף משה רבנו יום אחד מדעתו הסכימה דעתו לדעת המקום דכן היה גם רצון השי"ת אלא שלא ציווהו על זה בציווי מפורש, ואייך י"ל דהוא הדין בכל המצוות ואיסורין של **דבריהם** הסכימה דעתם לדעת המקום, ולדוגמא כשאסרו שניות לעריות גם רצון השי"ת היה כן שנגזור על עצמנו שניות, אלא שלא ציווה על זה בתורה במפורש, ומהאי טעמא אנו חייבים לעשות כדבריהם שהרי אנו מקיימים בזה רצון השי"ת, ודבר זה, לעשות רצונו יתברך שמו, כל באי עולם מצווין ועומדים מתחילת ברייתם, דכל הנמצאים נבראו לעשות רצון קונם וכל פעל ד' למענהו, ומ"מ כיוון שלא בא עליהן ציווי מפורש בתורה הן קלים מדברי תורה המפורשים בתורה, והא דקטן פטור מכל המצוות הוא משום שכן רצון הקב"ה לפוטרו, אבל מכיוון שגזרו חכמים עליו ואנו יודעים שהסכימה דעתם לדעת המקום ממילא חייב לעשות כדבריהם שכן הוא רצונו יתברך".

לפי הסבר זה ניתן לומר, שאכן סומא פטור מכל הלאווין, ומה שחכמים חייבוהו במצוות אינו משום דמוזהר על לא תסור, אלא מכיוון שחייבוהו רבנן, ואנו יודעים שהסכימה דעתם לדעת המקום, ממילא חייב גם הסומא לעשות כדבריהם שהרי כן הוא רצונו יתברך, כמו שקטן חייב במצוות מדרבנן אע"פ שמדאורייתא אינו בלאו דלא תסור. לפי זה נבין את שיטת התוספות במסכת כתובות (י"א, ע"א) שכתבו, שגר קטן שמטבילין אותו על דעת ב"ד אינו גר אלא מדרבנן, משום דמדאורייתא אין זכייה לקטן. וכיצד נחייבו מדרבנן בכל המצוות, הרי אינו חייב מדאורייתא בלאו "דלא תסור", שהרי מדאורייתא הוא גוי, ולדברי ה"טורי אבן" ורע"א דלעיל דברי התוספות תמוהים מאוד, אך לדברי ה"קובץ שעורים" – אתי שפיר.

עוד ראיתי בחידושי רע"א (יו"ד סימן א', ט'), שהוכיח שסומא חייב בכל הלאווין מהא דתנן בחולין (י"ג, ע"ב) הסומא ששחט שחיטתו כשרה וכך פסק השו"ע שם. ובדבר זה לא מצינו שום חולק, ולכאורה לשיטת רבינו ירוחם דחושש שהלכה כר' יהודה, דסומא פטור מכל המצוות, עיין מג"א (תקפ"ט, א'), ממילא ראוי לומר דשחיטת סומא הווי נבלה, כיוון דאינו מצווה על הזביחה ונתמעט מקרא ד"זבחת ואכלת" מי שהוא בר זביחה אכול מזבח, כמו דשחיטת עכו"ם שפסולה מהאי טעמא, אלא בהכרח צריך לומר דהא דסבירא ליה לר' יהודה דסומא פטור ממצוות היינו רק ממצוות עשה, אבל על הלאווין מצווה, והוא אסור לאכול בלא שחיטה ומקרי בר זביחה, ולפי"ז מוסיף רע"א, שסומא לר' יהודה חייב במצה, ובעשה דקידוש היום, מהיקשא דדרשינן כל שישנו ב"בל תאכל חמץ" ישנו בקום "אכול מצה", וכן דרשינן כל שישנו ב"שמירה" ישנו ב"זכירה".

ונראה להוכיח שה"מרדכי" במגילה (פ"ב, תשצ"ח) סובר, שסומא אינו חייב בלאווין לר' יהודה, וזה לשונו: "נשאל הר"ר טוביה מווינא האיך סגי נהור פוטר בניו ובני ביתו בקידוש, והא לר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצוות בפרק החובל, לא מחייב אלא מדרבנן, והיכי אתי דרבנן ומפיק דאורייתא. והשיב דאשכחן כוותיה גבי קידוש גופיה דאמרינן בפרק תפילת השחר מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושה על הכוס, והתם מוכח דהיינו שעה ורביע קודם הלילה שעדיין לא קידש היום, ותוספת שבת שלפניה אינו אלא מדרבנן, ואפילו הכי נפיק בההוא קידוש דמבעוד יום אע"פ שאינו מחויב אלא מדרבנן, ואע"ג דגבי נשים אמרינן בפרק מי שמתו גבי ברכת המזון אי אמרת מדרבנן חייבות נשים בברכת המזון אינן מוציאות אחרים החייבים מדאורייתא, י"ל שאני נשים שלא יבואו לידי חיוב לעולם, אבל זה יכול לבוא לידי חיוב דאורייתא אם נתפקח, והואיל וכן יכול להוציא אחרים ידי חובתם אע"פ שהוא מדרבנן והם מדאורייתא".

עתה יש להוכיח מדבריו, שסומא אינו חייב בלאווין, דאם סבירא ליה שסומא חייב בלאווין א"כ חייב ב"שמור" ומהיקשא חייב גם ב"זכור" מדאורייתא, ומה מקשה כיצד סומא פוטר בני ביתו בקידוש, אלא ע"כ שה"מרדכי" סובר שסומא פטור גם מכל הלאווין, ובכל אופן כותב ה"מרדכי" שסומא חייב מדרבנן בקידוש אע"פ שאינו חייב ב"לא תסור", ומוכח דלא כדברי ה"טורי אבן" ורע"א דלעיל, ולדברי ה"קובץ שעורים" אתי שפיר. אך בתוספות (ר"ה ל"ג, ע"א) כתבו, שסומא חייב מדרבנן במצוות ולכן יכול לברך וצונו משום "לא תסור", מוכח דסבירא להו דסומא חייב בכל הלאווין, וכדברי ה"טורי אבן" ורע"א.

נותר לנו עדיין ליישב, לפי שיטת ה"מרדכי", שסומא פטור גם מכל הלאווין, מדוע סומא שחיטתו כשרה, הא אינו בר זביחה וכקושיית רע"א דלעיל. ונראה ליישב קושיא זו בארבע דרכים:

א. המתבר פסק (יו"ד א', ה): "קטן שידע לאמן ידיו, אם אחרים עומדים על גביו – שוחט לכתחילה ומותר לאכול משחיטתו, אבל אם שחט בינו לבין עצמו שחיטתו פסולה". וכתב הש"ך, שאם שחט בינו לבין עצמו שחיטתו פסולה משום שאין נאמנות לקטן, ולא כמו שכתב בעט"ז משום דכתיב וזבחת, ופירושו מי שהוא מצווה על הזביחה, דעכו"ם אינו מצווה על הזביחה כלל, אבל קטן ודאי מצווה שהרי אסור לו לאכול בלא שחיטה. וה"פרי מגדים" הסביר דבריו היינו משום שאחרים מוזהרים עליו שלא לספות לו איסורים, דאל"כ אין כל הבנה לדבריו, שהרי קטן אינו מוזהר על שום איסור, וכן הסכימו לדברי הש"ך בתב"ש (א', מ"ט) והנוב"י תנינא (או"ח, א').

עתה ניתן לחדש ולומר דסומא לר' יהודה אע"פ שהוא עצמו אינו מוזהר אף על כל הלאווין, אך אחרים מוזהרים שלא לספות לו כל איסור, כמו שמוזהרים שלא לספות לקטן, וכן הגדולים מוזהרים שלא לספות לחרש ושוטה כמו שכתב ב"אמרי בינה" (שבת סימן ט) בזה הלשון: "ודע כמו שאסור להאכיל בידיים איסור תורה לקטן, כן נמי אסור אף לחרש ושוטה, אף דבהני לא שייך הטעם שכתב התה"ד (סי' ס"ב) דכשיגדיל יבקש לימודו, וכן הוכיח הפמ"ג או"ח בפתיחה הכוללת (ח"ב) ממה דשחיטת חשו"ק כשרה כשגדול עומד על גביו, וע"כ דבר זביחה הוא מטעם שכתב המהרי"ל הואיל דאסור להאכילו בידיים, וכן מבואר בדברי הרשב"א (גיטין נ"ה, ע"ב)". וכן מבואר בשו"ת חת"ס (או"ח פ"ג) דאיסור "לא תאכילום" נאמר גם לגבי שוטה. וא"כ י"ל שאיסור זה קיים גם בסומא לר' יהודה דלא גרע מחשו"ק, דסומא אינו מופקע כליל מהמצוות כמו עכו"ם או אשה בלאווין שאינה מצווה עליהן, אלא סומא נכלל בקטגוריה של חשו"ק ואסור להאכילו איסורים, וממילא נחשב לבר זביחה מהאי טעמא. וקצת סיוע יש להביא ליסוד זה מחידושי רבנו מאיר שמחה על הש"ס (ב"ק פ"ו, ע"ב), שכתב להני שיטות (רש"י ב"ק צ"ח, ע"ב ד"ה "ואכפיה", הגהות אשרי פרק החובל), הסוברים שקטן שהזיק חייב לשלם כשיגדיל, בוודאי שסומא לפי ר' יהודה לא עדיף מקטן, ואם נתרפא – חייב לשלם, וכל זה כנראה כתב גם להני שיטות שסומא פטור מכל הלאווין, דלהני שיטות שסומא חייב בכל הלאווין חייב לשלם בהיותו סומא ולא רק כשיתרפא.

וכן נראה לעני"ד לומר כמו שהגמרא בסנהדרין (נ"ה, ע"ב) אומרת, שקטן הבא על הבהמה הורגים את הבהמה משום דאיכא תקלה וקלון, הכי נמי לר' יהודה סומא הבא על הבהמה יהרגו את הבהמה משום תקלה וקלון, והיינו כשם שקטן נחשב לבעל עבירה אך אינו בר אזהרה, כך סומא נחשב לבעל עבירה אך אינו בעל אזהרה, [נעוד יעוין בתוספות מגילה (כ"ד, ע"א) דקטן דאית ביה תרי דרבנן אינו מוציא אחרים גדולים דאית בהו חד דרבנן, וסומא דאית ביה תרי דרבנן מוציא אחרים דאית בהו חד דרבנן כיון שהוא גדול ובר דעת עדיף טפי מקטן].

לאור זה נראה פשוט שאסור להאכיל לסומא איסורים דנחשב לבעל עבירה אך אינו בר אזהרה, ולכן נחשב לבר זביחה.

ב. עוד נראה ליישב את קושיית רע"א עפ"י מה שכתב בספר "קובץ הערות" (אות תשכ"ו), שההבדל בין עכו"ם, שלא נחשב לבר זביחה, לבין קטן שנחשב לבר זביחה הוא בחילוק זה: קטן בר קבולי טומאה, א"כ השחיטה מטהרת אצלו לטהרה מיד נבלה, משא"כ בעכו"ם שאינו מקבל טומאה, א"כ השחיטה לא מתקנת אצלו כלל, ולכן נחשב לאינו בר זביחה. לפי זה סומא שהינו בר קבולי טומאה ודאי שהשחיטה תיקנה אצלו להוציאו מידי נבלה, ולכן נחשב לבר זביחה.

אך יש להקשות על תירוץ ה"קובץ הערות" מדוע שייחשב הקטן לבר זביחה, הרי טומאת הקטן אינה נוגעת לקטן עצמו, שהרי הוא לא נאסר כלל עקב טומאתו, וכל השחיטה שמטהרת מידי נבלה מועילה רק לגדולים, ומדוע ייחשב הקטן לבר זביחה, בשלמא תירוצו של הש"ך שקטן נחשב לבר זביחה כיון שגדולים מוזהרים שלא לספות איסור נבלה לקטנים, אי"כ השחיטה מועילה לקטנים, כי מה שאסרה תורה לספות לקטן איסורים היינו משום שהקטן לא יחטא, שקטן נחשב לבעל עבירה אך אינו בר אזהרה, וכדברי הגמרא בסנהדרין (נ"ה, ע"ב) שיש תקלה וקלון גבי קטן ורחמנא הוא דחס עליה. וצריך לומר שה"קובץ הערות" סובר, שאם טומאת הקטן גורמת להטלת דינים על הגדול, וע"י השחיטה התבטלו דינים אלו, זה מספיק לעשות את הקטן לבר זביחה, וסברא זו עדיין צ"ע.

ג. עוד נראה ליישב את קושיית רע"א דלעיל, דהנה תנן במסכת גיטין (כ"ב, ע"ב): "הכל כשרין לכתוב את הגט אפילו חרש שוטה וקטן", ומקשה הגמרא שם: "והא לאו בני דעה נינהו, אמר רב הונא והוא שהיה גדול עומד על גביו". והקשו בתוספות "והא לאו בני כריתות נינהו, וי"ל דחשיב בני כריתות הואיל ואם הגדיל ונשתפה השוטה הוי בני כריתות". והקשו בשו"ת "פרי יצחק" (ח"א, י"ג) ובשו"ת מהרש"ג (ח"ב, קס"ב) הא מבואר במסכת גיטין (מ"ה, ע"ב), שקטן פסול לכתוב סת"ם משום שאינו בקשירה, נימא דקטן מקרי ישנו בקשירה כיון שאם הגדיל הוא בר קשירה. ותירצו שיש לחלק בין ישנו בקשירה לבין בר כריתות, והיינו במצוה חיובית כמו בקשירה בעינן שיהיה בקשירה מיד, ולא מועיל מה שיהיה בעתיד בקשירה, אולם במצוה שאינה חיובית בעינן רק שיהיה בגדר בר כריתות וקטן נחשב לבר כריתות.

ביאור דבריהם: במצוה חיובית המשמעות של "וקשרתם וכתבתם" במי שמקיים עתה את החיוב שחייבתו תורה ולא מועיל מה שבעתיד יהיה מחויב בקשירה, כי אין זה במשמעות "וקשרתם" המטיל עליו עתה חובת תפילין, משא"כ בגט דבעינן "בר כריתות" משום דכתיב "וכתב ונתן", כל מי שנמצא ב"ונתן" הוא ב"וכתב", הרי גם בגדול אינו מחויב לתת גט לקיים "ונתן", ואינו עתה בנתניה, אלא הפירוש הוא שישנו בכלל נתניה כשירצה לגרש בעתיד, ולכן גם בקטן אע"פ שעתה אינו בנתניה מ"מ כשיגדל הווי בנתניה, לכן נחשב כבר עתה לבר כריתות.

לאור זה הקשה ה"פרי מגדים" ובשו"ת מהרש"ג על הש"ך מדוע הוצרך לתרץ, שקטן נחשב לבר זביחה, כיון שאחרים מוזהרים שלא לספות לו נבלה, הרי לדברי התוספות בגיטין ניתן לומר בפשטות שקטן נחשב לבר זביחה כיון דכשיגדיל יהיה בר זביחה, נחשב כבר עתה לבר זביחה, ומצות זביחה אינה מצוה חיובית, ודומה ממש להא שכתבו התוספות שקטן נחשב לבר כריתות. לפי הנחה זו ניתן אפוא לומר שה"מרדכי" סובר שסומא נחשב לבר זביחה, משום דיכול להתפקח כמו שכתבו התוספות לגבי שוטה וקטן [ויעוין מה שכתבתי בספרי "מנחת אלימלך" (סימן כ"א) הסבר לדברי הש"ך].

ד. עוד י"ל, שה"מרדכי" סובר כדעת הרמב"ם בהלכות שחיטה (פ"ד, י"א) שפסק בזה הלשון: "עכו"ם ששחט אע"פ ששחט בפני ישראל בסכין יפה ואפילו היה קטן – שחיטתו נבלה ולוקה על אכילתה מן התורה, שנאמר וקרא לך ואכלת מזבחו, מאחר שהזהיר שמא יאכל מזבחו אתה למד שזבחו אסור, ואינו דומה לישראל שאינו יודע הלכות שחיטה". הרי שהרמב"ם חולק על דברי התוספות (חולין ג', ע"ב), ששחיטת עכו"ם נבלה משום דכתיב "וזבחת ואכלת", מי שמוזהר לאכול בלא שחיטה הוא בר

זביחה, ומקור דברי התוספות מתוספתא כמבואר בביאורי הגר"א (יו"ד סימן ב', א), ויעוין בשו"ת "בית הלוי" (ח"א סימן י"ד, ט"ו) מה שיישב דעת הרמב"ם שלא יקשה עליו מהתוספתא, וא"כ ניתן לומר, שה"מרדכי" סובר כטעם הרמב"ם, ולכן סומא שחיתתו כשרה. והנה המני"ח סוף מצוה ב' יצא לחדש, דאף אם נאמר שסומא פטור גם מכל הלאוין, מ"מ אותן מצוות שבני נח מוזהרין עליהן סומא חייב בהן, דאין סברא כלל שיהיה הסומא גרוע יותר מבני נח, דנהי דלא נתקדש במעמד הר סיני, אבל לא נפיק מקדושת בן נח, ובבן נח פשיטא שגם הסומא חייב בשבע מצוות דהא ליכא גביה פסוק לפטור.

יש לעיין עתה לאור חידוש זה אם סומא לרי יהודה חייב במצוות מילה דהא בני קטורה חייבים במילה, כמבואר ברמב"ם הלכות מלכים (פ"י, ח): "אמרו חכמים שבני קטורה חייבים במילה, והואיל ונתערבו האידינא בני ישמעאל בבני קטורה כולם חייבים במילה בשמיני ואין נהרגין עליה". וא"כ ניתן לומר שאין סברא שהסומא יהיה יותר גרוע מבני קטורה, או שמא כיון שכלל בני נח אינם מצווים על המילה גם סומא פטור. וראיתי שהמני"ח עצמו בתחילת דבריו שם כתב שסומא לרי יהודה פטור ממילה, וכן ראיתי בספר "מלא הרועים" (אות ס', י) שכתב בזה הלשון: "נסתפקתי קטן שנוולד סומא האם לרי יהודה חייב אביו למולו או נימא כיון דכתיב המול ימול וערל זכר אשר לא ימול ונכרתה, דזהו קאי על הנימול עצמו דחייב כרת אם לא מל עצמו בגדלותו, וכל היכא דקרינן וערל זכר קרינן המול ימול, וכל היכא דלא קרינן וערל זכר לא קרינן המול ימול ולכן אביו פטור". ובספר "כלי חמדה" פרשת לך לך חקר ספק זה בסגנון אחר: האם מצות מילה מוטלת על הבן רק כיון שהוא אינו בר דעת הטילה התורה החיוב על האב, או שהחיוב הוא ישיר על האב, ונפקא מינה לרי יהודה בבן סומא האם חייב האב למולו, אם נאמר שהחיוב על הבן והאב מקיים מצות הבן, כיון שהכא הבן סומא שפטור ממצוות אין כל חיוב על האב למולו, אך אם החיוב הוא ישיר על האב גם בבן סומא חייב האב למולו, מבואר מכל הני"ל שסומא עצמו פטור ממצוות מילה אע"ג דבני קטורה חייבים.

אך יש להקשות על חידושו של המני"ח, שסומא חייב בשבע מצוות בני נח, מהא דאמר רב יוסף השתא דשמעית להא דרב חנינא, דאמר גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, מאן דאמר לי אין הלכה כרי יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן, מאי טעמא, דכי מפקידנא, אית לי אגרא טפי, וכתב בשטמ"ק ב"ק (פ"ז, ע"א) בשם ר"ת, גדול המצווה ועושה דוקא בדברים שאם לא נכתבו ראויים להיכתב, כגון שבע מצוות בני נח. יוצא אפוא שעל שבע מצוות בני נח לרי יהודה פטור, שהרי רב יוסף אמר מאן דאמר לי אין הלכה כרי יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן דכי מפקידנא אית לי אגרא טפי, משמע שלפי רי יהודה פטור גם בשבע מצוות.

וראיתי בשו"ת "אגרות משה" (יו"ד ח"א, ה'), שנשאל על כך, ותירץ בזה הלשון: "לענ"ד ברור ופשוט שאין כוונת ר"ת דגדול המצווה ועושה הוא דוקא בשבע מצוות בני נח, שהרי מפורש בקדושין (ל"א, ע"א) לעניין מצוות כבוד אב ואם, שגדול המצווה ועושה, וגם אם רק בשבע מצוות בני נח אמרינן גדול המצווה ועושה ליכא כלל מציאות לדברי רב חנינא, דהא ליכא מי שאינו מצווה בשבע מצוות, שהרי גם בני נח מצווין, ודוחק לומר שכוונתו לקטנים וחרשים וכו'. אלא כוונת ר"ת דלא בכל המצוות אמר רי חנינא דבריו, דבאלו שהן גזרת הכתוב בלא טעם אין חילוק, כיון דניכר שעושה רק ציווי ה' זה עצמו הוא דבר גדול מאוד, ועל זה שצריך לעשות רצון ה' הא כו"ע מצווים, ומה לנו איזה מעשה הוא עושה מצד רצון ה' ונחשב כוונת עשיית רצון ה' המצוה, אך בדבר שיש טעם אין ניכר שהמעשה הוא לרצון ה', דאפשר שעושה בשביל הטעם שאז נשאר רק עצם

המעשה שהוא מעשה מצוה כמו צדקה וכיבוד אב ואם ושמירת המועדים וכדומה שיש טעם לציווי, ובאלו יש מעלה למצווה ועושה שלעצם הדבר הוּו רק המתחייבים מצווים ועושים, ומה שכתב ר"ת כגון שבע מצוות של בני נח הוא לדוגמא בעלמא, משום שהזכרו לעיל בב"ק (ל"ח, ע"א) שכמו אלו שיש להם טעם, ואמרו בגמרא שם דמצווה ועושה עדיף, כן הוא בכל המצוות שיש להן טעם, עדיף מצווה ועושה".

אולם עדיין יש להקשות על הנחה זו של ה"טורי אבן" ורע"א דלעיל, שסומא לר' יהודה חייב בכל הלאוין מהתורה מדברי הירושלמי סוטה (פ"ב, ה"ה): **"ונעלם מעיני אשה פרט לסומא שאין לו עינים, הוא סומא** [אין לי למעט מהפסוק אלא הוא סומא], **היא סומא מנין, מתניתא דרבי יודן פוטר מכל המצוות האמורות בתורה"**, וכתב ב"קרבן העדה": **"הך ברייתא דתניא כשהיא סומא אינה שותה אתיא כר' יהודה דפוטר סומא מכל המצוות אפילו ממצוות לא תעשה לכך אינה שותה"**. הרי מבואר בדברי הירושלמי, שסומא פטור אפילו מאיסור אשת איש, וגם קשה על דברי המני"ח, שהרי איסור אשת איש אף בן נח מצווה.

שוב ראיתי, שה"אור שמח" הלכות סוטה (פ"ב, ג') הבין את הירושלמי שלא כדברי ה"קרבן העדה" שכתב בזה הלשון: **"זה פשוט שכוונת הירושלמי על הא דפוטר ר' יהודה לסומא מכל עונשין שבתורה ולכך אין המים בודקין אותה, אבל על לא תעשה ומכל שכן עריות ודאי מוזהר ופשוט"**. מבואר בדברי ה"אור שמח", שכל הדרשה של ר' יהודה **"ואלה המצוות החקים והמשפטים"**, כל שישנו במשפטים ישנו במצוות וחקים, וכל שאינו במשפטים אינו מצוות וחקים, הפסוק בא למעט רק שאינו **נענש** על כל הלאוין, אך על עצם הלאוין הוא מוזהר, ורק במצוות עשה שאין בהן עונשים בא הפסוק למעט מכל חיוב. כל זה ניחא לאלו השיטות שסוברות, שסומא מוזהר בכל הלאוין, אך חידושו של המני"ח, שאפילו אם נסבור שסומא אינו מוזהר כלל בכל הלאוין בכל זאת בשבע מצוות בני נח ודאי מוזהר, משום שאין סברא שסומא יהיה בדרגה יותר נמוכה מבני נח, חידוש זה צריך לי עיון גדול.

הרי הגמרא במסכת בבא קמא (פ"ו, ע"ב) אומרת, שר' יהודה פוטר סומא מחייבי מיתות ב"ד אתיא **"רוצח"** **"רוצח"** מחייבי גלויות, ועל איסור רציחה מצווים גם בני נח, וכן ר' יהודה פוטר מכל דינים שבתורה משום שנאמר **"ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם על המשפטים האלה"**, כל שישנו במכה ובגואל הדם ישנו במשפטים, כל שאינו במכה ובגואל הדם אינו במשפטים, ומאלו דינים פוטר ר' יהודה אם מדיני גזלה הרי בן נח מצווה בהן, ואם מעשרים וארבעה אבות נזיקין כבר כתב הרמב"ן (בראשית ל"ד, יג) שנצטוו על הדינים, היינו בכל כ"ד אבות נזיקין, ובשו"ת חת"ס (ח"ו, י"ד) כתב, שגם לרמב"ם כל דיני ממונות שבין אדם לחברו ואבות נזיקין נכללים בכלל גזל, ובכל דיני משפט, דהיינו לא לשפוט עוול, גם ב"י מצווין דהיינו מצוות דינים, כמבואר ברש"י סנהדרין (נ"ט, ע"א) ובדברי הרמב"ן דלעיל. ומה שר' יהודה פוטר מכל המצוות נלמד מהפסוק **"אלה המצוות החקים והמשפטים"**, כל שישנו במשפטים ישנו במצוות וחקים, וכל שאינו במשפטים אינו במצוות וחקים, ובשלמא להסבר ה"אור שמח" פסוקים אלו באו רק למעט שסומא אינו נענש על כל הלאוין, אך הוא מוזהר עליהן, אך המני"ח חידש לנו, שאף אם נסבור שסומא אינו מוזהר כלל על הלאוין, בכל זאת מוזהר על שבע מצוות בני נח, זה לעני"ד לא ניתן להיאמר, שהרי אם סומא אינו מוזהר כלל בכל הלאוין יוצא אפוא, שהפסוקים דלעיל ממעטים סומא אף **מאזהרה** ולא רק **מעונש**, והרי הוכחנו לעיל, שהפסוקים הממעטים סומא עוסקים גם בשבע מצוות שנאסרו על בני נח, וממילא יוצא שסומא אינו מוזהר כלל אף על שבע מצוות בני נח, ודבריו צע"ג.